

ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ВІДНОСИНАХ КУПІВЛІ-ПРОДАЖУ ТОВАРУ ЗА ЗРАЗКАМИ

У Цивільному кодексі України (далі – ЦК) у ст. 702 визначено можливість укладення договору роздрібної купівлі-продажу товару на підставі ознайомлення покупця зі зразком товару (за описом, каталогом тощо). Фактично на цьому й обмежується спеціальне правове регулювання продажу товару за зразками. Розглядуваного питання стосуються Рекомендації щодо організації продажу товарів за зразками, затверджені Міністерством економіки України ще у 2000

році, які, по-перше, мають методичний, рекомендаційний характер; по-друге, значно застаріли порівняно з нормами чинного ЦК України. Водночас практика продажу товарів за зразками є досить розповсюдженою та набувала нині нових форм і способів, зокрема з використанням мережі Інтернет.

У науковій літературі питання продажу товарів за зразками розглядаються здебільшого в контексті характеристики договору роздрібної купівлі-продажу, при цьому, як правило, окреслюються лише деякі особливості правового регулювання. Зокрема, увагу звертають на положення ч. 3 ст. 702 ЦК України, де вказано на право покупця до передання товару відмовитися від договору за умови відшкодування продавцеві витрат, пов'язаних із вчиненням дій щодо виконання договору [1, с. 240]. Однак поряд з цим виникає ще низка проблем, пов'язаних із відсутністю чіткого законодавчого регулювання аспектів продажу товару за зразками.

Тому ставимо за мету проаналізувати чинне законодавство, яким урегульовано відносини, що виникають під час продажу товарів за зразками, а також вивчити судову практику, виявивши таким чином основні спірні питання. Крім того, вважаємо за необхідне акцентувати увагу на правах споживача як учасника розглядуваних правовідносин, який, приєднуючись до умов продавця, купуючи товари за зразками, перебуває в слабшому становищі, оскільки реалізація його прав напряму залежить від добросовісності продавця, наданні ним необхідної та достовірної інформації.

Зауважимо, що суди під час вирішенні спорів, пов'язаних із застосуванням положень ст. 702 ЦК України, посилаються на Рекомендації щодо організації продажу товарів за зразками [6] (далі – Рекомендації), які визначають основні методи торговельно-технологічного процесу під час продажу непродовольчих товарів за зразками та питання забезпечення прав споживачів щодо належного рівня торговельного обслуговування. Так, згідно з Рекомендаціями (п. 2), продаж товарів за зразками – це форма роздрібного продажу товарів, за яким покупець після попереднього ознайомлення самостійно або з допомогою продавця вибирає необхідні йому непродовольчі товари за встановленими в торговельному (демонстраційному) залі зразками, оплачує покупку і одержує товар відповідно до вибраних зразків.

Суб'єкт господарювання зобов'язаний забезпечити покупців наочною та доступною інформацією про асортимент і ціни на товари, що пропонуються для продажу, їх споживчі властивості, гарантійні терміни, перелік послуг, що надаються, тарифи на них тощо (п. 5 Рекомендацій). У торговельному (демонстраційному) залі магазину суб'єкта господарювання, що здійснює продаж товарів за зразками, повинні бути подані зразки всіх артикулів, марок (моделей, модифікацій) і різновидів товарів, комплектуючих виробів і приладів, фурнітури та інших супутніх товарів від кожної одержаної для реалізації партії товару (п. 12 Рекомендацій).

Однак, порівнюючи дані норми з положеннями ЦК, робимо висновок про те, що в Рекомендаціях необґрунтовано звужено коло способів продажу товару за зразками. Тлумачення частини 1 ст. 702 ЦК України дозволяє зробити висновок про те, що продаж товарів за зразками як різновид роздрібної купівлі-продажу містить не тільки ознайомлення покупця з власне наочними зразками у торговельному (демонстраційному) залі, а й зокрема отримання покупцем інформації про товар згідно з описом товару в каталозі. Іншими словами, покупець безпосередньо не сприймає відповідний товар (або його наочні зразки), виходячи лише з інформації, наданої продавцем. Із цього погляду робимо висновок про те, що продаж товару за зразками може здійснюватись і за умов дистанційної торгівлі – форми продажу товарів на відстані, за якої вибір товару та його замовлення не збігаються у часі з безпосереднім передаванням вибраного товару покупцеві [2; 3]. Питання ж дистанційної торгівлі спеціально регулюються Правилами продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями, затвердженими наказом Міністерства економіки України від 19.04.2007 № 103, а також Правилами продажу товарів поштою, затвердженими наказом Міністерства економіки України, Міністерства транспорту та зв'язку України від 11.06.2008 № 206/699. Таким чином, ЦК України розширює сферу діяльності для продавця як підприємця в тому сенсі, що продавець має можливість значно зекономити на оренді демонстраційних залів, здійснюючи при цьому продаж більш різноманітних товарів.

Водночас, розглядаючи це положення крізь призму прав споживача, відзначимо, що особливого значення набуває право

покупця на отримання необхідної та достовірної інформації про товар та відповідний йому обов'язок продавця надати таку інформацію (ст. 700 ЦК України). І саме через невиконання або неналежне виконання продавцем цього обов'язку споживач опиняється у менш вигідному становищі. Судова практика свідчить, що продавець, здійснюючи продаж товарів за зразками, може зловживати необізнаністю споживача щодо основних властивостей товару.

Так, позивач звернувся до суду з позовом до фізичної особи – підприємця (далі – ФОП) про захист прав споживачів та стягнення моральної шкоди. Позовні вимоги мотивовані тим, що позивач звернувся до ФОП з метою замовлення меблів, а саме дивану «Браун» мебельної фабрики «Konstanta». На час звернення в магазині дивана не було в наявності, йому показали на сайті Egamebel.com фото дивану «Браун», який його з дружиною влаштував за всіма даними. Після від'їзду працівників відповідача, які зібрали обраний диван, позивач побачив, що диван виготовлено неякісно та з неякісної сировини, крім того, він не відповідає описові, розміщеному на сайті. У результаті спілкування з працівниками мебельної фабрики «Konstanta» з'ясовано, що виробник меблів не працює з відповідачем [8].

Отже, оскільки відповідно до умов договору купівлі-продажу спірного товару, сторони погодили, що він має відповідати пред'явленому зразку, відповідач зобов'язаний надати позивачеві аналогічний товар чи відмовити в укладанні такого договору в разі відсутності такого товару. Крім того, товар не відповідав не тільки опису, а й вимогам щодо якості товару. Тому суд задовольнив вимоги позивача та вирішив розірвати договір.

Зауважимо, що в неправильному підборі товару, аналогічного наданому зразку, винним є продавець. Тому правомірною, вважаємо, буде вимога покупця про обмін товару на такий, що відповідає опису, за рахунок продавця, а в разі відсутності такого – про повернення сплачених за замовлений товар коштів навіть у тому разі, якщо товар відповідатиме вимогам щодо якості таких товарів, однак не відповідатиме опису, зазначеному в каталозі. Оскільки зокрема за ч. 1 ст. 692 ЦК продавець зобов'язаний передати покупцеві товар, визначений договором купівлі-продажу, тобто не

тільки власне передати товар, а й передати саме той товар, який визначено в договорі.

Інше питання, яке виникає стосовно продажу товару за зразками, є питання про строки доставки товару покупцеві, якщо умовами договору передбачений обов'язок продавця забезпечити доставку товару покупцеві. Так, відповідно до Правил роздрібної торгівлі непродовольчими товарами доставка товарів здійснюється у строк не пізніше 7 днів з моменту оформлення покупки, якщо інший строк не встановлено за домовленістю сторін. Однак спори виникають на тій підставі, що з боку продавця мало місце прострочення доставки товару, яке останній пояснював тим, що строк виконання такого зобов'язання здійснюється по факту надходження меблів до магазину від виробника. Однак суд, розглядаючи спір, дійшов висновку, що посилення представника відповідача на те, що позивач замовляв меблі за каталогом і строк виконання цього зобов'язання здійснюється за фактом надходження меблів до магазину від виробника, про що позивач був повідомлений, є безпідставними, оскільки суду не надано жодних доказів про те, що дійсно під час замовлення меблів відповідачі роз'яснили позивачу, що меблі будуть доставлені тільки після їх виготовлення виробником [9]. Вищенаведене дає змогу зробити висновок про те, що покупець у разі укладення договору купівлі-продажу має право не лише на належну інформацію щодо основних властивостей товару, а й щодо умов та строків її отримання, що має бути обов'язково визначено в договорі.

Становить практичний інтерес застосування правил ст. 699 ЦК, а саме: виставлення товару, демонстрація його зразків або надання відомостей про товар (описів, каталогів, фотознімків тощо) у місцях його продажу є публічною пропозицією укласти договір незалежно від того чи вказана ціна та інші істотні умови договору купівлі-продажу, крім випадків, коли продавець явно визначив, що відповідний товар не призначений для продажу. Розглянемо спір, що виник з даного приводу.

Позивач (покупець) звернувся до суду з позовом про захист прав споживача, в обґрунтування якого вказав, що зробив замовлення на меблі за каталогом, інформація в якому була викладена іспанською мовою, якою покупець не володіє, у фірмовому салоні меблів

приватного підприємця – відповідача. На запитання покупця, що означають вказані в замовленні цифри: 3+2+1, йому відповіли, що це два дивани та крісло. На запитання, чому не вказано інші елементи, показані в каталозі на відповідній сторінці, наприклад журнальний стіл, продавець відповіла, що всі пропозиції на даній сторінці каталогу входять до вартості гарнітуру і у покупця немає підстав для хвилювання. Однак покупцеві доставили два дивани, одне крісло та журнальний стіл. Меблі були розпаковані, на жодній позиції не було вказано ні моделі, ні виробника. На її запитання, де інші меблі, експедитор не відповів. Покупець одразу ж звернувся до магазину, щоб дізнатися, чому їй не привезли інші меблі з композиції з каталогу, на що їй відповіли, що вона їх не замовляла. Коли вона попросила розписати вартість кожної позиції окремо, їй відмовили. Замість того, щоб надати необхідну інформацію, нормативні документи, які підтверджують виробника та імпортера, їй було запропоновано спочатку замінити меблі на інші. Від цього вона відмовилась, тому, що їй сподобався саме такий гарнітур, який вона замовила [7]. У цьому разі йдеться про обов'язок продавця передати комплект товару, представлений у каталозі, оскільки продавець не тільки не визначив явно, що відповідний товар не призначений для продажу, а й запевнив покупця, що всі меблі на сторінці каталогу входять до комплекту. Тому покупець скористався своїм правом вимоги про доукомплектування товару в розумний строк.

Крім того, здається очевидним, що в цьому разі порушено право покупця на отримання достовірної інформації про комплектність даного товару, тому в даному випадку для продавця можуть настати наслідки, передбачені частинами 3 і 4 ст. 700 ЦК України: якщо покупцеві не надано можливості негайно одержати повну й достовірну інформацію про товар у місці його продажу, він має право вимагати відшкодування збитків, завданих необґрунтованим ухиленням від укладення договору, а якщо договір укладено – в розумний строк відмовитися від договору, вимагати повернення сплаченої за товар грошової суми і відшкодування збитків, а також моральної шкоди.

Вищевикладене дає змогу зробити такі висновки.

1. Обов'язок продавця надати покупцеві необхідну і достовірну інформацію про товар, що пропонується до продажу, є однією з

основних гарантій реалізації та захисту прав споживача як сторони договору, що є більш вразливою внаслідок відсутності в нього спеціальних знань про властивості та характеристики придбаної продукції. У разі ж продажу товару за зразками покупець по суті навіть не має можливості безпосередньо оглянути товар, довіряючи при цьому продавцеві, який повинен забезпечити передання споживачеві якісного товару.

2. Продаж товару за зразками як різновид роздрібної купівлі-продажу полягає як у продажу товарів за встановленими в торговельному (демонстраційному) залі наочними зразками, так і в продажу товарів за умов дистанційної торгівлі, зокрема коли покупець ознайомлюється із зображенням та описом товару у каталозі, рекламному проспекті тощо.

3. Неправильне обрання товару вважаємо виною продавця. Крім того, якщо покупець, укладаючи договір купівлі-продажу, повідомив покупця про конкретну мету придбання товару, продавець повинен передати покупцеві товар, придатний для використання відповідно до цієї мети, а у разі продажу товару за зразком та (або) за описом продавець повинен передати покупцеві товар, який відповідає зразку та (або) опису. Отже, якщо відповідно до умов договору купівлі-продажу сторони погодили, що товар має відповідати пред'явленому зразку, продавець зобов'язаний надати покупцеві аналогічний товар або відмовити в укладанні договору в разі відсутності такого товару. Покупець також має право відмовитись від прийняття товару, що не відповідає його замовленню (зразку), хоч і відповідає вимогам щодо належної якості.

Потребує подальшого узагальнення питання щодо випадків, коли пред'явлення наочних зразків товару є обов'язковим для забезпечення покупцеві права на отримання повної, достовірної та необхідної інформації про товар, а коли достатнім і належним буде лише ознайомлення покупця з описом товару.

4. Покупець під час укладення договору купівлі-продажу має право не лише на належну інформацію щодо основних властивостей товару, а й щодо умов та строків її отримання, про що має бути обов'язково зазначено в договорі. Не є виправданим прострочення передання продавцем товару на тій підставі, що у строк передання

товару покупцеві входить строк виготовлення товару за зразком, якщо покупець про це не попередив під час укладення договору.

5. Виставлення товару, демонстрація його зразків або надання відомостей про товар (описів, каталогів, фотознімків тощо) у місцях його продажу є публічною пропозицією укласти договір незалежно від того, чи вказана ціна та інші істотні умови договору купівлі-продажу, крім випадків, коли продавець явно визначив, що відповідний товар не призначений для продажу. Тому вважаємо: якщо продавець демонструє товар у певному комплекті, який є ширшим, ніж комплектація, здійснена виробником даного товару, при цьому не повідомляючи покупця про те, що продажу підлягають лише деякі частини даного комплекту, то це порушує право покупця на отримання достовірної інформації про комплектність даного товару і тягне за собою відповідні санкції для продавця.

Список використаних джерел

1. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України. У 2-х т. Т. 2. / Відп. ред. В. Г. Ротань. – 2-ге вид. – Харків : Фактор, 2010. – 784 с.

2. Правила продажу товарів на замовлення та поза торговельними або офісними приміщеннями, затв. наказом М-ва економіки України від 19.04.2007 № 103 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1181-07> (дата звернення: 29.11.2016). – Заголовок з екрана.

3. Правила продажу товарів поштою, затв. наказом М-ва економіки України, М-ва трансп. та зв'язку від 11.06.2008 № 206/699 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0741-08> (дата звернення: 29.11.2016). – Заголовок з екрана.

4. Правила роздрібної торгівлі непродовольчими товарами, затв. наказом М-ва економіки України від 19.04.2007 № 104 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1257-07> (дата звернення: 29.11.2016). – Заголовок з екрана.

5. Про захист прав споживачів [Електронний ресурс] : Закон України від 12.05.91 № 1023-ХІІ. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1023-12> (дата звернення: 29.11.2016). – Заголовок з екрана.

6. Рекомендації щодо організації продажу товарів за зразками, затв. наказом М-ва економіки України від 20.07.2000 № 152 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/spart41/inx41574.htm> (дата звернення: 29.11.2016). – Заголовок з екрана.

7. Рішення Ленінського районного суду міста Луганська у справі № 2-3004-2007 від 27 черв. 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/6159555> (дата звернення: 29.11.2016). – Заголовок з екрана.

8. Рішення Селидівського міського суду Донецької області у справі № 242/4563/15-ц від 25 лют. 2016 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56411124> (дата звернення: 29.11.2016). – Заголовок з екрана.

9. Рішення Славутицького міського суду Київської області у справі №2-36/2008 від 09 січ. 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/6235821> (дата звернення: 29.11.2016). – Заголовок з екрана.

Цивільний кодекс України [Текст] : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 40–44. – Ст. 356.